

Юрій Пономаренко

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(Харків, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1030-1072>
Researcher ID: rid35319
yu.a.ponomarenko@nlu.edu.ua

DOI: 10.33498/Юш-2025-11-095

Олена Євдокімова

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри кримінального права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(Харків, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2584-9321>
Researcher ID: rid120245
o.v.yevdokimova@nlu.edu.ua

УДК 343.2:001.32

ПИТАННЯ СИСТЕМИ ПОКАРАНЬ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ ПРОФЕСОРА ВОЛОДИМИРА СТАШИСА І В УКРАЇНСЬКІЙ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ ЗАКОНОТВОРЧОСТІ

Анотація. Вивчення творчої спадщини видатних представників української кримінально-правової науки має не лише теоретичне значення для узагальнення та систематизації накопиченого знання, а й безпосереднє практичне значення. Останнє полягає як в економії ресурсів сучасного і прийдешніх поколінь дослідників, так і в наданні їм теоретичного підґрунтя та апробованого інструментарію для постановки і розв'язання нових завдань, не вирішених попередниками. Тому в правових дослідженнях загалом і в кримінально-правових зокрема формується окремий напрям, що вже отримав назву “персональна доктриналогія”, у межах якого й вивчаються актуальні питання застосування та розвитку в сьогоденні творчої спадщини наших попередників.

Важливою складовою персонально-доктринологічних досліджень у кримінальному праві є вивчення творчої спадщини академіка Національної академії правових наук України, багаторічного першого проректора Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого професора В. Сташиса (1925–2011). Столітній ювілей від дня його народження став своєрідним каталізатором таких досліджень.

Метою статті, з огляду на викладене, і стало вивчення творчої спадщини професора В. Сташиса в частині учення про покарання в контексті сучасного розвитку кримінального законодавства України.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що система покарань є окремим елементом (підсистемою) в межах загальної системи кримінально-правових засобів за законо-

© Юрій Пономаренко, Олена Євдокімова, 2025

давством України. У зв'язку із цим системі покарань та окремим її елементам властиві спільні ознаки усєї системи кримінально-правових засобів і вони всі об'єднані єдиною метою.

У межах системи покарань окремі її елементи зазнають впливу як загальних системних властивостей самої системи покарань, так і ще більш загальних властивостей усєї системи кримінально-правових засобів. Зокрема, це вимагає безумовного дотримання послідовності розміщення окремих видів покарань у системі в порядку зростання ступеня їхньої суворості; встановлює свої вимоги щодо ознак окремого елемента системи покарань, якими навряд чи володіє такий новий вид покарання, як пробаційний нагляд; унеможливає визнання спеціальної конфіскації видом покарання та ін.

На підставі викладеного сформульовано низку теоретичних і прикладних висновків, що полягають у такому. По-перше, персонально-доктринологічні дослідження є важливим напрямом сучасного правознавства і мають перспективи розвитку до міжгалузевих наукових досліджень. По-друге, сформульовані професором В. Сташисом ідеї щодо системи покарань залишаються актуальними у сьогоденні і на їх основі можуть бути оцінені не лише уже прийняті, а й перспективні законодавчі рішення. По-третє, на цій основі окремі з новел чинного Кримінального кодексу України (КК України) щодо системи покарань, зокрема, запровадження пробаційного нагляду, мають бути оцінені критично, що своєю чергою дає підстави додатково обґрунтувати деякі із можливих перспективних новацій, зокрема систему і види покарань за проектом нового КК України.

Ключові слова: кримінальне право; кримінальне правопорушення; кримінальна відповідальність; покарання; система покарань; пробаційний нагляд; конфіскація майна; наука кримінального права; персональна доктриналогія.

Поступальний розвиток науки забезпечується, серед іншого, й тим, що кожне наступне покоління дослідників, ґрунтуючись на досягненнях своїх попередників, ставить і вирішує нові теоретичні й прикладні завдання, тим самим створюючи підґрунтя для своїх наступників. З огляду на це дослідження творчої спадщини видатних українських правознавців минулих часів становить один з важливих напрямів розвитку вітчизняної юридичної науки. Кількість, обсяг, зміст і якість таких досліджень на сьогодні вже досягли того рівня, коли вони можуть претендувати на виокремлення в самостійний напрям науки, який було запропоновано назвати *персональною доктриналогією*¹.

Предметом персонально-доктринологічних досліджень у науці кримінального права є, зокрема, й творча спадщина видатного українського ученого, професора кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, академіка Національної академії правових наук України *Володимира Володимировича Сташиса*. Окремі публікації, присвячені вивченню його наукового доробку, присвятили В. Тацій², В. Борисов³, Л. Демидова, Д. Євтеєва⁴ та інші учені. Були проведені принай-

¹ Ю Пономаренко, Ю Баулін, В Борисов, Л Демидова, В Тютюгін, 'Наукова спадщина академіка В. В. Сташиса в сучасному кримінально-правовому дискурсі' [2025] 32(2) Вісник Національної академії правових наук України 263.

² В Тацій, 'Володимир Володимирович Сташис. Його ідеї у справах учнів' [2015] 2(81) Вісник Національної академії правових наук України 147–156.

³ В Борисов, Л Демидова, 'Володимир Володимирович Сташис – видатна особистість XX, XXI століть' [2015] 29 Питання боротьби зі злочинністю 257–270.

⁴ Л Демидова, Д Євтеєва, 'Академік В. В. Сташис і наукова діяльність сектору дослідження кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю' [2015] 29 Питання боротьби зі злочинністю 28–46.

мні дві наукові конференції, присвячені вивченню його творчої спадщини, і за їх результатами опубліковані збірники наукових матеріалів⁵. Предметом цих досліджень і конференцій були як загальні питання інституційного та методологічного розвитку науки кримінального права в працях В. Сташиса, так і окремі питання, пов'язані з його внеском у дослідження певних кримінально-правових норм та інститутів. До останніх, зокрема, належать, проблеми кримінальної відповідальності за організовану і рецидивну злочинність, питання призначення покарання та звільнення від нього, питання кримінальної відповідальності за окремі види кримінальних правопорушень, передусім: за злочини проти життя, здоров'я та інших благ людини, проти власності, у сфері господарської діяльності та ін.

Окремий напрям у багатій творчій спадщині професора В. Сташиса посідають дослідження питань учення про покарання. Перші звернення до цієї тематики спостерігаються в його роботах ще у 1970–1990-х роках, але тоді це були лише окремі дотичні питання, які ставилися поряд чи у зв'язку із дослідженням іншої проблематики. Безпосередньо ж проблеми поняття і мети покарання, системи покарань та окремих видів покарання стали предметом його досліджень уже в ХХІ ст., коли В. Сташис опублікував цикл статей, що стосувалися інституту покарання за щойно прийнятим тоді Кримінальним кодексом України (далі – КК України)⁶ 2001 р. Крім того, він був автором або співавтором відповідних розділів підручників із Загальної частини кримінального права та коментарів до КК України 2001 р, що були написані та опубліковані ученими кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Втім, науковий доробок професора В. Сташиса з питань учення про покарання, якщо не брати до уваги перших наукових розвідок нашого авторства⁷, до сьогодні залишається неналежно вивченим.

З огляду на викладене метою цієї статті є вирішення проблемних питань побудови системи покарань у чинному і проектному кримінальному законодавстві України на основі теоретичних ідей, сформульованих з цієї проблематики професором В. Сташисом. Адже по-справжньому наукові ідеї та аргументи є позачасовими і незалежними від їх суб'єктивного сприйняття

⁵ Кримінальне право: традиції та новації: матеріали міжнародного круглого столу, присвяченого 90-літтю з дня народження видатного вченого, героя України, академіка В. В. Сташиса, 9–10 липня 2015 р. (Полтава, Х., 2015) 388; Творча спадщина професора В. В. Сташиса в сучасному науковому дискурсі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю від дня народж. проф. В. В. Сташиса, що відбулася 10 лип. 2025 р. (Ю Пономаренко (голов. ред.), Право 2025) 410.

⁶ Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>> (дата звернення 27.11.2025).

⁷ Див.: Ю Пономаренко, 'Врахування в проєкті нового КК України правил конструювання системи покарань, сформульованих у трудах професора В. В. Сташиса', *Творча спадщина професора В. В. Сташиса в сучасному науковому дискурсі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю від дня народж. проф. В. В. Сташиса, що відбулася 10 лип. 2025 р.* (Ю Пономаренко (голов. ред.), Право 2025) 80–85; О Євдокімова, 'Правила побудови системи покарань в трудах В. В. Сташиса й сучасній законотворчій діяльності', *Творча спадщина професора В. В. Сташиса в сучасному науковому дискурсі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю від дня народж. проф. В. В. Сташиса, що відбулася 10 лип. 2025 р.* (Ю Пономаренко (голов. ред.), Право 2025) 86–90.

та оцінок. Саме тому сформульовані В. Сташисом судження щодо системи покарань не тільки не втрачають свого значення у сьогоднішні, коли, з одного боку, законодавець активно взявся за новелізацію системи покарань у чинному КК України, а з іншого – в Україні триває робота над проектом нового КК України⁸, але й набувають відображення у цих процесах.

Передусім слід відзначити вагомий внесок В. Сташиса в розробку фундаментальних засад кримінальної відповідальності та покарання⁹. Він розглядав інститут покарання загалом і систему покарань зокрема як елемент більш загальної системи кримінально-правових засобів, а останню – як гармонійний елемент комплексу заходів, ‘серед яких головну роль відіграють заходи соціального, економічного, політичного, правового, організаційного і культурно-виховного характеру. <...> У системі численних заходів певне місце посідає і покарання як необхідний засіб охорони суспільства від злочинних посягань’¹⁰. При цьому, на його думку, якщо стосовно загальної системи заходів, що вживаються державою для профілактики злочинів, зниження злочинності, усунення її причин та умов, що їй сприяють, покарання має допоміжну функцію, то

серед заходів державного реагування на вчинені злочини та осіб, що їх вчинили, покарання набуває першорядного значення. В ньому знаходить відбиття від імені держави негативна оцінка вчиненого злочину і самого злочинця. Применшення цієї ролі суперечить каральній і запобіжній сутності покарання як найбільш суворого заходу державного примусу, який застосовується за вироком суду до осіб, які вчинили злочин¹¹.

За чинним КК України система покарань жодним чином не ув’язана з системою т. зв. інших заходів кримінально-правового характеру та й, зрештою, самі “інші заходи” не зведені законодавцем до певної системи. Через це не тільки страждає системність викладу і сприйняття законодавчих приписів про загальну систему кримінально-правових засобів в Україні, а й постають проблеми їх практичного застосування. Так, в окремих вироках і ухвалах судів називаються “покаранням” ті обов’язки, які відповідно до ст. 76 КК України покладаються на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням. Інколи у літературі “покаранням” називають спеціальну конфіскацію тощо. Тому гостро актуальною проблемою сучасного кримінального законодавства є зведення усіх передбачених ним кримінально-правових засобів до єдиної системи і визначення місця системи покарань як елемента (підсистеми) у цій великій системі.

⁸ Текст проєкту нового Кримінального кодексу України <<https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>> (дата звернення 27.11.2025).

⁹ В Тацій, Сташис Володимир Володимирович. Своєю дорогою по землі до своєї планети у космосі, *Шлях у науку: розповідь про вчителя* (Т Денисова (ред), Просвіта 2016) 8.

¹⁰ В Сташис, ‘Роль і значення покарання в системі запобігання злочинності’ [2011] 9 Право України 167–173.

¹¹ Сташис (н 10).

Натомість у проєкті КК України ідея про те, що покарання є хоча й головним, але далеко не єдиним кримінально-правовим засобом, стала однією з фундаментальних і наскрізних. У ньому, зокрема, запроваджена загальна (родова) категорія кримінально-правових засобів, про яку, до речі, також писав В. Сташис, стверджуючи, що ‘загалом проблема кримінально-правових засобів запобігання злочинності, особливо покарання, досліджувалась й обговорювалася з прадавніх часів <...>’¹². Категорія кримінально-правових засобів стала у проєкті універсальною і наскрізною: з нею пов’язані багато інших інститутів нового кримінального закону, і вона згадується від перших його статей і далі послідовно по всьому тексту. Однак безпосередньо інституту кримінально-правових засобів присвячена третя книга Загальної частини, яка так і називається “Про кримінально-правові засоби та про їх застосування”.

Відповідно до ч. 1 ст. 3.1.1 проєкту кримінально-правовим засобом є передбачене цим Кодексом обмеження прав особи або покладення на неї обов’язків, що застосовується судом у разі вчинення нею кримінального правопорушення чи іншого передбаченого цим Кодексом протиправного діяння. Загальною (спільною) метою усіх кримінально-правових засобів, відповідно до ч. 2 тієї ж статті, є забезпечення людини, суспільства, держави та міжнародного правопорядку від кримінальних правопорушень та інших передбачених цим Кодексом протиправних діянь. Покарання, згідно з п. 1 ч. 1 ст. 3.1.2 проєкту, є лише одним із видів кримінально-правових засобів. Окрім нього, до кримінально-правових засобів належать також: засоби пробації; засоби безпеки; реституція та компенсація; конфіскація майна та вилучення речі; судимість; кримінально-правові засоби щодо юридичної особи. Таким чином, система покарань за проєктом КК України фактично стає підсистемою у загальній системі кримінально-правових засобів.

Характеризуючи систему покарань за чинним КК України, В. Сташис передусім звертав увагу на її обширний елементний склад. Він писав: ‘система покарань є достатньо чисельною, оскільки складається <...> з 12 видів покарань (так було станом на 2010 рік; нині система покарань містить уже 14 елементів. – *Авт.*). Така кількість видів покарань у цілому є характерною для пострадянських і постсоціалістичних країн Східної Європи’¹³. Водночас, оцінюючи зміст цих видів покарань, В. Сташис стверджував, що

КК України, як і багато сучасних європейських кримінальних кодексів, передбачає, по суті, три групи основних видів покарання, які можуть бути застосовані до осіб, що вчинили злочини: громадські роботи, штраф і позбавлення волі. До різновидів позбавлення волі належать: арешт, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі на певний строк і довічне позбавлення волі <...> Штраф як самостійний вид покарання представлений звичайним

¹² Сташис (н 10).

¹³ В Сташис, ‘Актуальні питання системи покарань за Кримінальним кодексом України 2001 року’ [2010] 9 Право України 16–24.

штрафом <...> і його спеціальними видами – виправними роботами і службовими обмеженнями для військовослужбовців¹⁴.

Оцінюючи потенційні перспективи розширення елементного складу системи покарань, В. Сташис писав про те, що воно має бути науково виваженим і обґрунтованим, тобто внесенню змін до системи повинні передувати глибокі теоретичні дослідження, спрямовані на розробку єдиного стандарту кари, яка становить зміст різних видів покарання¹⁵. Тому вирішенню питання про можливе включення до системи нового виду покарання має передувати встановлення його можливого місця у цій системі. Відомо, що Робоча група з розроблення проєкту чинного КК України, одним з натхненників і фактичних керівників якої був В. Сташис, при вирішенні питання побудови системи покарань керувалась багаторічним досвідом практичного застосування попередніх кримінальних законів, глибоким аналізом кримінологічних досліджень, результатами численних наукових робіт. Саме на цих підставах та після численних дискусій, обговорень і критичних зауважень розташування окремих видів покарань у системі було реалізовано в порядку зростання ступеня їх суворості.

Отже, відносна суворість покарання є саме тим критерієм, який покладено в основу побудови переліку покарань у ст. 51 КК України. При цьому слід погодитися з В. Тютюгіним у тому, що при встановленні ступеня суворості покарання недостатньо керуватися лише кількісним показником кари, тобто обмежуватися лише використанням різних математичних вимірювань та обчислень. Передусім перелік покарань ґрунтується на “ієрархії цінностей”, у якій відображаються об’єктивна значущість (важливість, цінність) відповідних благ, прав та інтересів особи, які зазнають обмежень від покарання¹⁶. Саме тому, наприклад, арешт, який призначається на відносно незначний строк (до 6 місяців), визнається більш суворим видом покарання, порівняно з виправними роботами, які можуть бути призначені до 2 років.

Водночас останні зміни до системи покарань, зокрема впровадження такого виду покарання, як пробаційний нагляд (ст. 59¹ КК України), важко визнати такими, що відповідають принципам побудови вітчизняної системи покарань, на яких наголошував В. Сташис. Насамперед привертає до себе увагу той факт, що більшість обов’язків, які покладає суд на засудженого при призначенні цього виду покарання, за своїм змістом збігаються зі змістом обов’язків, які покладає суд у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 76 КК України). Проте обов’язки, які покладає суд на засудженого у разі звільнення від відбування покарання з випробу-

¹⁴ В Тацій, В Сташис, Ю Баулін, ‘Новий Кримінальний кодекс України в контексті сучасної науково-правової думки’, *Антологія української юридичної думки: в 10 т. Т. 10: Юридична наука незалежної України* (Ю Шемшученко (голова редкол), Юридична книга 2005) 591–626.

¹⁵ Сташис (н 13) 16–24.

¹⁶ В Тютюгін, ‘О соотношении видов наказаний по степени их строгости’ [1991] 26 Проблемы социалистической законности 49, 50.

ванням, не визнаються видом покарання. Тому навіть апелювання до різних строків застосування цих кримінально-правових засобів не дає достатніх підстав вважати, що пробаційний нагляд, який може призначатися до 5 років, на відміну від випробування, яке може застосовуватися на строк до 3 років, є більш суворим за останнє, а тому набуває якісних ознак кари, що є невід'ємною ознакою покарання¹⁷.

Сумнівним також є рішення законодавця щодо визнання пробаційного нагляду видом покарання, наближеним за ступенем суворості до обмеження волі. Навряд чи обов'язок, покладення якого до того ж є дискреційним повноваженням суду, проживати за адресою, вказаною у рішенні суду (п. 1 ч. 3 ст. 59¹ КК України), або повідомляти орган з питань пробації про зміну свого місця проживання (п. 2 ч. 1 ст. 59¹ КК України) чи не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації (п. 3 ч. 3 ст. 59¹ КК України) можна визнати таким, що за характером обмеження права людини свободи пересування та вільного вибору місця проживання є ідентичним (співмірним) рівню обмеження цього права при призначенні покарання у виді обмеження волі. При застосуванні останнього засуджений все ж таки утримується у кримінально-виконавчих установах, хоча й відкритого типу, тоді як при застосуванні пробаційного нагляду особа не позбавляється права вільно обирати місце свого проживання або свободи пересування. На засудженого лише покладається обов'язок повідомляти про нове місце свого проживання, роботи чи навчання. У зв'язку з цим не можна визнати обґрунтованим не тільки місце розташування пробаційного нагляду в системі покарань поряд з обмеженням волі, а й установлене у п. 5 ч. 1 ст. 72 КК України його співвідношення з цим видом покарання, яке полягає в тому, що одному дню обмеження волі відповідає один день пробаційного нагляду.

Натомість ідеї В. Сташиса про *“по суті три групи основних видів покарання”* були сприйняті у проєкті КК України, в якому система покарань обмежена лише п'ятьма видами: 1) громадськими роботами; 2) штрафом; 3) обмеженням свободи; 4) строковим ув'язненням; 5) довічним ув'язненням (ст. 3.2.2). Фактично в ній і відображені ті три види покарань, про які писав В. Сташис, а саме: штраф, громадські роботи і позбавлення волі (у формі строкового і довічного ув'язнення). Єдиним новим видом покарання є лише обмеження свободи, яке являє собою вид покарання, що не пов'язаний з обмеженням права особи на особисту свободу (ізоляцією її від суспільства), але полягає в застосуванні до засудженого обмеження права на свободу пересування та інших правообмежень. До певної міри цей вид покарання є намаганням авторів проєкту КК України розвинути і привести до ладу ідею законодавця про запровадження у чинному КК України пробаційного нагляду як виду покарання.

¹⁷ Ю Пономаренко, *Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень* (Право 2020) 441.

Характеризуючи порядок розташування видів покарань у системі, В. Сташис позитивно оцінював уже згадану вище новелу КК України 2001 р., за яким цей порядок полягає у зростанні ступеня суворості кожного наступного виду покарання, порівняно з попереднім. Відповідно він підтримував і порядок розташування видів покарань у альтернативних санкціях – від більш м'яких до більш суворих. Зокрема, професор писав: 'Сенс такої побудови в тому, що суд, відмовляючись від призначення менш суворого покарання, мусить навести мотиви щодо необхідності звернення до більш суворого покарання <...> Рух до найбільш суворого покарання потребує пошуку достатньо виважених та обґрунтованих для цього аргументів'¹⁸.

Такий порядок розташування видів покарань у системі (ст. 3.2.2), а також і в альтернативних санкціях (статті 3.2.8, 3.10.1) збережений і в проєкті КК України. Водночас автори проєкту запропонували розв'язання тієї проблеми, про яку свого часу писав і В. Сташис. Так, звертаючись до наукової дискусії про місце кожного окремого виду покарання у системі та оцінюючи сучасні йому пропозиції щодо зміни такого місця для окремих видів покарань, він стверджував, що 'робити такі висновки наразі ще передчасно'. Це твердження професор аргументував 'багаторічним досвідом практичного застосування попередніх законів про кримінальну відповідальність, глибоким аналізом кримінологічних досліджень, результатами численних наукових праць як власних, так й інших учених. Саме на цій підставі після численних обговорень, дискусій та критики розташування окремих видів покарань у системі було здійснено в існуючому порядку. Тому для зміни цього порядку в тому чи іншому напрямі необхідно спершу теоретичне розроблення проблем вироблення єдиного мірила кари, що міститися в різних видах покарання' і називав це 'одним із важливих завдань сучасної науки кримінального права України'¹⁹. Саме взявши до уваги результати новітніх наукових досліджень з питань співвідношення ступенів суворості окремих видів покарань, автори проєкту й розмістили громадські роботи перед штрафом, тим самим визнавши перший вид покарання менш суворим, ніж другий.

Нарешті, В. Сташис досліджував і питання наявності ознак покарання у окремих кримінально-правових засобів, що входять чи які пропонується віднести до системи покарань. Зокрема, він писав, що визначення поняття покарання (ч. 1 ст. 50 КК України 2001 р.) 'є загальним і ним охоплюється будь-який окремий вид покарання, що включений до системи покарань'²⁰. З огляду на це він критично оцінював пропозиції про включення до системи покарань таких кримінально-правових засобів, які не відповідають ознакам виду покарання. Зокрема, у сучасній йому літературі таке питання стави-

¹⁸ В Тацій, В Сташис, 'Кримінальний кодекс як поступ до гуманізму та демократії' [2001] 3 Вісник прокуратури 6–15.

¹⁹ Сташис (н 13) 16–24.

²⁰ Сташис (н 13).

лося стосовно спеціальної конфіскації і В. Сташис категорично підтримав позицію тих авторів, які не відносять цей засіб до видів покарань.

За проектом КК України конфіскація майна (вона не називається “спеціальною” через відсутність так званої загальної) полягає у ‘примусовому безоплатному відчуженні грошей, майнових прав або іншого майна, яке належить засудженій особі на праві власності, до Державного фонду відшкодування шкоди потерпілим’²¹ (ч. 1 ст. 3.8.1) за умови, що таке майно є предметом кримінального правопорушення чи іншого передбаченого КК України протиправного діяння; підшукане, пристосоване, використане або призначене для використання як знаряддя або засіб вчинення такого діяння чи для схилення особи до його вчинення; використовувалося або було призначене для фінансування чи матеріального забезпечення вчинення такого діяння; використовувалося як винагорода за вчинення такого діяння чи було призначене для цього; було одержано внаслідок вчинення такого діяння чи є доходами, отриманими від використання такого майна (ч. 2 ст. 3.8.1). Вона не визнається видом покарання, а належить до так званих інших кримінально-правових засобів, які застосовуються разом із засобами кримінальної відповідальності.

Висновки. Викладене дає підстави висунути низку підсумкових тез і окреслити можливі перспективи подальшого наукового пошуку за цією проблематикою.

Передусім вивчення наукової спадщини видатних представників української правової школи на сьогодні уже виокремилася в самостійний напрям наукових досліджень, що має свій предмет, методологію, завдання і в якому вже отримуються перші науково важливі результати. Цей напрям запропоновано називати персональною доктринологією і його розвиток у кримінально-правових та інших правових дослідженнях може, а відтак і має стати передумовою подальшого зближення з персонально-доктринологічними дослідженнями в інших, неюридичних науках. На цій основі можуть розвиватися й бути сформованими загальні наукові підходи до оцінки персонального внеску окремих учених у розвиток окремих галузей науки.

Беручи до уваги викладене, потребує поглибленого вивчення творча спадщина видатних представників української кримінально-правової науки, зокрема й професора В. Сташиса, у працях якого були розвинуті основні кримінально-правові учення, а серед них – й учення про кримінальну відповідальність загалом та про покарання зокрема. Той факт, що наукова діяльність ученого припала на різні історичні епохи (від середини ХХ до першого десятиліття ХХІ ст.) не тільки не зменшує, а й, навпаки, збільшує їхню наукову цінність, оскільки такий широкий історичний проміжок, з одного боку, дає підстави простежити еволюційний розвиток поглядів дослід-

²¹ Текст проекту нового Кримінального кодексу України (н 8).

ника на окреслену проблематику, а з іншого – є передумовою належної не лише наукової, а й життєвої апробації його ідей.

У царині учення про покарання професор В. Сташис висунув і обґрунтував цілу низку на свій час новітніх і перспективних ідей та пропозицій, які вже у наш час стали втілюватися як у нині чинному КК України, так і в проєкті нового КК України. До таких належать, зокрема, питання: про місце інституту покарання в системі інших передбачених кримінальним законом засобів; про співвідношення системи покарань з системою кримінально-правових засобів, за якого перша фактично є підсистемою другої; про правила побудови системи покарань і ознаки окремого елементу цієї системи (виду покарання); про місце окремих кримінально-правових засобів у системі покарань чи в інших підсистемах загальної системи кримінально-правових засобів тощо. Застосування цих розроблених і доведених В. Сташисом теоретичних положень до практики кримінального законотворення в Україні дало підстави як критично оцінити окремі з уже впроваджених рішень законодавця (зокрема: про запровадження пробаційного нагляду як окремого виду покарання), так і додатково обґрунтувати деякі з можливих перспективних (зокрема: про систему і види покарань за проєктом нового КК України).

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Ponomarenko Yu, *Zahalna teoriia vyznachennia karanosti kryminalnykh pravoporushen* (Pravo 2020) (in Ukrainian).

Edited books

2. Tatsiy V, 'Stashis Volodymyr Volodymyrovych. Svoieiu dorohoju po zemli do svoiei planety u kosmosi', *Shliakh u nauku: rozpovid pro vchytelia* (T Denysova (red), Prosvita 2016) 8 (in Ukrainian).
3. Tatsiy V, Stashis V, Baulin Yu, 'Novyi Kryminalnyi kodeks Ukrainy v konteksti suchasnoi naukovo-pravovoi dumky', *Antolohiia ukrainskoi yurydychnoi dumky: v 10 t. T. 10: Yurydychna nauka nezaleznoi Ukrainy* (Iu Shemshuchenko (holova redkol), Yurydychna knyha 2005) 591–626 (in Ukrainian).

Journal articles

4. Borysov V, Demydova L, 'Volodymyr Volodymyrovych Stashis – vydatna osobystist XX, XXI stolit' [2015] 29 Pytannia borotby zi zlochynnistiu 257–270 (in Ukrainian).
5. Demydova L, Yevtieieva D, 'Akademik V. V. Stashis i naukova diialnist sektoru doslidzhennia kryminalno-pravovykh problem borotby zi zlochynnistiu' [2015] 29 Pytannia borotby zi zlochynnistiu 28–46 (in Ukrainian).
6. Ponomarenko Yu, Baulin Yu, Borysov V, Demydova L, Tiutiuhin V, 'Naukova spadshchyna akademika V. V. Stashisa v suchasnomu kryminalno-pravovomu dyskursi' [2025] 32(2) Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy 263 (in Ukrainian).
7. Stashis V, 'Aktualni pytannia systemy pokaran za Kryminalnym kodeksom Ukrainy 2001 roku' [2010] 9 Pravo Ukrainy 16–24 (in Ukrainian).

8. Stashis V, 'Rol i znachennia pokarannia v systemi zapobihannia zlochynnosti' [2011] 9 Pravo Ukrainy 167–173 (in Ukrainian).
9. Tatsiy V, 'Volodymyr Volodymyrovych Stashis. Yoho idei u spravakh uchniv' [2015] 2(81) Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy 147–156 (in Ukrainian).
10. Tatsiy V, Stashis V, 'Kryminalnyi kodeks yak postup do humanizmu ta demokratii' [2001] 3 Visnyk prokuratury 6–15 (in Ukrainian).
11. Tjutjugin V, 'O sootnoshenii vidov nakazaniy po stepeni ih strogosti' [1991] 26 Problemy socialisticheskoy zakonnosti 49 (in Russian).

Conference papers

12. *Kryminalne pravo: tradytsii ta novatsii: materialy mizhnarodnoho kruhloho stolu, prysviachenoho 90-littiu z dnia narodzhennia vydatnoho vchenoho, heroia Ukrainy, akademika V. V. Stashisa, 9–10 lytnia 2015 r.* (Poltava, Kh., 2015) (in Ukrainian).
13. Ponomarenko Yu, 'Vrakhuvannia v proiekti novoho KK Ukrainy pravyl konstruiuvannia systemy pokaran, sformulovanykh u trudakh profesora V. V. Stashisa', *Tvorcha spadshchyna profesora V. V. Stashisa v suchasnomu naukovomu dyskursi: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 100-richchiiu vid dnia narodzh. prof. V. V. Stashisa, shcho vidbulasia 10 lyp. 2025 r.* (Iu Ponomarenko (holov. red.), Pravo 2025) 80–85 (in Ukrainian).
14. *Tvorcha spadshchyna profesora V. V. Stashisa v suchasnomu naukovomu dyskursi: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 100-richchiiu vid dnia narodzh. prof. V. V. Stashisa, shcho vidbulasia 10 lyp. 2025 r.* (Iu Ponomarenko (holov. red.), Pravo 2025) (in Ukrainian).
15. Yevdokimova O, 'Pravyla pobudovy systemy pokaran v trudakh V. V. Stashisa y suchasni zakonotvorchii diialnosti', *Tvorcha spadshchyna profesora V. V. Stashisa v suchasnomu naukovomu dyskursi: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 100-richchiiu vid dnia narodzh. prof. V. V. Stashisa, shcho vidbulasia 10 lyp. 2025 r.* (Iu Ponomarenko (holov. red.), Pravo 2025) 86–90 (in Ukrainian).

Yuriy Ponomarenko
Olena Yevdokimova

ISSUES OF THE PENALTIES SYSTEM
IN SCIENTIFIC HERITAGE OF PROFESSOR VOLODYMYR STASHIS
AND IN UKRAINIAN CRIMINAL LEGISLATION

ABSTRACT. The study of the scientific heritage of prominent representatives of Ukrainian criminal-legal science has not only theoretical significance for generalizing and systematizing the accumulated knowledge, but also direct practical significance. The latter consists both in saving the resources of current and future generations of researchers, and in providing them with a theoretical basis and tested tools for setting and solving new tasks that were not solved by their predecessors. Therefore, in legal studies in general, and in criminal-legal studies in particular, a separate direction is being formed, which has already been called “personal doctrinology”, within which the current issues of application and development in the present of the creative heritage of our predecessors are studied.

An important component of personal and doctrinal research in criminal law is the study of the creative heritage of the academicians of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, the long-time first vice-rector of the Yaroslav Mudryi National Law University, Professor V. Stashis (1925–2011). The centennial anniversary of his birth became a kind of catalyst for such research.

The purpose of the article, in view of the above, was to study the creative heritage of Professor V. Stashis in the field of the doctrine of punishment in the context of the modern development of the criminal legislation of Ukraine.

As a result of the research, it was established that the system of punishments is a separate element (subsystem) within the general system of criminal legal remedies under the legislation of Ukraine.

Юрій Пономаренко, Олена Євдокімова

In this regard, the system of punishments and its individual elements are characterized by common features of the entire system of criminal legal remedies, and they are all united by a single goal.

Within the framework of the penal system, its individual elements are influenced by both the general systemic properties of the penal system itself and the even more general properties of the entire system of criminal law remedies. In particular, this requires unconditional adherence to the sequence of placement of individual types of punishments in the system in order of increasing severity; establishes its own requirements for the features of a separate element of the penal system, which are unlikely to be possessed by such a new type of punishment as probation supervision; makes it impossible to recognize special confiscation as a type of punishment, etc.

Based on the above, a number of theoretical and applied conclusions have been formulated, which are reduced to the following. First, personal and doctrinal research is an important direction of modern jurisprudence and has prospects for development into interdisciplinary scientific research. Second, the ideas formulated by Professor V. Stashis regarding the penal system remain relevant today and, on their basis, not only already adopted but also promising legislative decisions can be evaluated. Thirdly, on this basis, some of the novelties of the current Criminal Code of Ukraine regarding the system of punishments, in particular, the introduction of probationary supervision, should be critically assessed, which, in turn, gives grounds to additionally substantiate some of the possible promising innovations, in particular: the system and types of punishments under the draft of the new Criminal Code of Ukraine.

KEYWORDS: criminal law; criminal offense; criminal liability; punishment; system of punishments; probationary supervision; confiscation of property; science of criminal law; personal doctrinology.